

Palkaton lastenhoito kapitalistisessa yhteiskunnassa

Naisten toteuttaman palkattoman lastenhoidon vähäinen arvostus ja
yhteiskunnallinen välttämättömyys

Karoliina Koski
Kandidaatin tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalitieteet
4.5.2024

Ohjaaja: Johannes Kananen

TURUN YLIOPISTO
Sosiaalitieteiden laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

KOSKI, KAROLIINA: Palkaton lastenhoito kapitalistisessa yhteiskunnassa – Naisten toteuttaman palkattoman lastenhoidon vähäinen arvostus ja yhteiskunnallinen välttämättömyys

Kandidaatin tutkielma, 25 s.
Sosiaalitieteet
Toukokuu 2024

Avainsanat: lastenhoito, palkaton työ, sosiaalinen uusintaminen, kapitalismi, sukupuolittuneisuus

Tässä tutkielmassa tarkastelen palkatonta lastenhoitoa sosiaalisen uusintamisen muotona. Keski-tyn tarkastelemaan palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvaa ristiriitaa, joka muodostuu sen vähäisestä arvostuksesta ja saman aikaisesta välttämättömästä roolista yhteiskunnan jatkuvuuden mahdollistajana. Tarkastelen tutkielmassa myös sitä, millainen suhde on palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvalla ristiriidalla ja lastenhoidon sukupuolittuneisuudella eli painottumisella naisille. Olen toteuttanut tutkielman kirjallisuuskatsauksena tarkastelemalla aiempaa aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja vastannut sen perusteella omiin tutkimuskysymyksiini.

Aiemman kirjallisuuden perusteella lastenhoidon sukupuolittuneisuus, vähäinen arvostus ja välttämättömyys ovat vahvasti yhteyksissä toisiinsa. Erityisen merkitseviä vaikuttavia tekijöitä ovat yhteiskunnassa hallitseva kapitalistinen järjestelmä ja se, että pääasiassa naiset tekevät palkatonta lastenhoitoa. Naisten tekemiä töitä ei lähtökohtaisesti yhteiskunnassa arvosteta yhtä paljon kuin miesten tekemiä töitä, jolloin palkattoman lastenhoidon painottuminen naisille on keskeinen vaikuttava tekijä hoivatyön vähäiselle arvostukselle. Vallitseva kapitalistinen järjestelmä aiheuttaa myös osaltaan palkattomalle lastenhoidolle vähäistä arvostusta, sillä järjestelmä ei suostu huomiomaan sosiaalista uusintamista ja sen merkitystä, vaikka uusintava työ on keskeisessä asemassa mahdollistamassa kapitalistisen järjestelmän olemassaolon. Ristiriitaista onkin, että kapitalistisessa järjestelmässä ja yhteiskunnassa yleensä lapset käsitetään tuottavana sijoituksena, mutta äidit, jotka kasvattavat ja hoitavat lapset, ymmärretään uusintavan työn tekijöinä turhiksi ja heidän ei koeta tarvitsevan korvausta työstään.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Tutkimusasetelma	7
2.1	Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät	7
2.2	Tiedonhaku	8
3	Sosiaalinen uusintaminen	9
3.1	Sosiaalisen uusintamisen teoria ja uusintava työ	10
3.2	Uusintavan työn ominaispiirteet	11
3.3	Palkaton lastenhoito	11
4	Sukupuolen merkitys palkattomassa lastenhoidossa	13
4.1	Palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuus	13
4.2	Sukupuolinormit	14
5	Palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvat ristiriidat	16
5.1	Palkattoman lastenhoidon vähäinen arvostus	17
5.2	Palkattoman lastenhoidon välttämättömyys	19
5.3	Yhteiskunnallisten muutoksien tuomat mahdollisuudet	20
6	Johtopäätökset ja pohdinta	22
	Lähteet	24

1 Johdanto

Lastenhoitoa on vielä viime vuosisadalla pidetty täysin naisille kuuluvana tehtävänä. Tämä työnjako on perustunut yhteiskunnan sukupuolirooleihin ja -normeihin. Miesten tehtävänä on ollut toimia perheen elättäjänä käymällä palkkatöissä ja naisten tehtävänä taas on ollut jäädä hoitamaan kotia ja siinä samalla lapsia (ks. esim. Fraser 2016, 111). Yhteiskunnan muuttuessa myös tämä normisto on muuttunut ja tavoitteeksi on muovautunut kahden elättäjän ja hoivaajan malli. Mallin ajatuksena on, että jokaisessa perheessä kumpikin parisuhteen osapuolista ottaisi tasapuolisesti osaa niin palkkatyöhön kuin kotona tehtävään hoiva- ja kotityöhön. (Ylöstalo 2022, 6.) Sukupuolinormien muuttuessa naiset ovat alkaneet käydä enemmän palkkatöissä, mutta naisten tekemän hoivatyön määrä on yhä paljon suurempi kuin miesten. Esimerkiksi naimisissa olevat äidit tekevät yhä lähes kaksinkertaisen määrän kotityötä, johon sisältyy hoivatyö, verrattuna naimisissa oleviin isiin (Bianchi, Sayer, Milkie ja Robinson 2012, 56). Hoivatyön jakautumisessa huomionarvoista onkin se, että vanhempien ajankäytössä on usein suuria eroja, vaikka lapsettomien puolisoitten ajankäyttö on varsin samanlaista (Bianchi ym. 2012).

Kotona tehtävän hoivatyön sukupuolijakoihin ja muihin ongelmakohtiin on huomattu puuttua vain vähän, sillä kyseinen työ jää usein hyvin näkymättömiksi niille, jotka eivät sitä tee. Kotona tehtävää palkatonta lastenhoitoa tai muutakaan palkatonta kotityötä ei huomioida myöskään esimerkiksi bruttokansantuotetta laskettaessa, valtion budjettia tehtäessä tai ylipäänsä poliittisessa päätöksenteossa (ks. esim. Federici 2012, 38; Craig 2020, 685). Vaikka lastenhoito, hoivatehtävät ja kotityöt jäävät usein piiloon yhteiskunnassa, ovat ne keskeisessä asemassa mahdollistamassa yhteiskunnan toimivuutta ja esimerkiksi toteuttamassa kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän tavoittelemaa talouskasvua (Fraser 2016, 102–103). Lastenhoito ja kasvatustyö ovat välttämättömiä kapitalistiselle yhteiskunnalle myös siksi, että näillä toimilla konkreettisesti tuotetaan uutta työvoimaa palkkatyöhön (Nadasen 2021). Voidaan jopa sanoa, että tällaisenaan yhteiskuntamme ei toimisi ilman palkatonta lastenhoitoa, hoivatyötä ja kotityötä (Fraser 2016, 102–103).

Yleisesti tehtäviä ja toimia, joilla tuotetaan ja ylläpidetään yhteiskunnan ja yksilön kykyä tehdä palkkatyötä eli tuottavaa työtä, kutsutaan uusintavaksi työksi tai sosiaalisesti uusintamiseksi (esim. Bhattacharya 2017). Keskeinen uusintavan työn muoto on lasten-

hoito, joka hieman eroaa muista uusintamisen muodoista. Ensinnäkin lastenhoidossa keskiöön nousee työn välttämättömyys ja akuuttius. Muut kotityöt ja uusintavan työn muodot voivat yleensä odottaa mutta lastenhoito ei. (Bianchi ym. 2012, 60.) Toinen keskeinen erityispiirre lastenhoidossa on se, että siviilisäädystä riippumatta äidit käyttävät lastenhoitoon lähes saman ajan. Muuten eri siviilisäättyisten äitien ajankäyttö eroaa paljonkin ja esimerkiksi muuhun kotityöhön voidaan käyttää hyvin erilaisia määriä aikaa. Lastenhoito on kuitenkin selvästi kaikille äideille tärkeä prioriteetti, mikä voi heijastaa lastenhoidon merkityksellisyyttä äideille. (Pepin, Sayer ja Casper 2018.) Lastenhoito koetaan myös usein muuta kotityötä mielekkäämpänä, minkä vuoksi sekä äidit että isät haluavat priorisoida lastenhoitoa muun kotityön edelle (Craig ja Churchill 2021; Pepin ym. 2018).

Vaikka lastenhoito on selvästi merkityksellistä ja toisaalta äitien toteuttama sosiaalinen uusintaminen lastenhoidon muodossa on yhteiskunnalle välttämättömyys, kohdistuu palkattomaan lastenhoitoon paljon ongelmia (esim. Bakker 2007; Fraser 2016). Muun uusintavan työn tapaan lastenhoito kärsii vähäisestä arvostuksesta, näkymättömyydestä yhteiskunnassa ja päätöksenteossa sekä vahvasta sukupuolittuneisuudesta. Tässä tutkielmassa perehdyn lastenhoitoon kohdistuvaan kaksoisstandardiin, jossa samaan aikaan palkaton lastenhoito on yhteiskunnalle välttämättömyys (esim. Fraser 2016), mutta sen saama arvostus ja huomio ovat olematonta (esim. Federici 2012; Scheele, Schiffbänker, Walker ja Wienkamp 2023). Tarkastelen myös sitä, millainen suhde on kaksoisstandardilla ja palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuudella eli hoivatyön painottumisella naisille. Teoreettisena taustana kaksoisstandardin ja sukupuolittuneisuuden tarkastelulle on uusintava työ ja sosiaalisen uusintamisen teoria. Kaksoisstandardi, lastenhoidon painottuminen naisille ja erityisesti uusintavalle työlle ominainen näkymättömyys tekevät aiheesta tärkeän tutkimuskohteen, sillä vasta ongelmien esiin tuomisen jälkeen ongelmia voidaan ratkaista.

Tutkielmassani esittelen ensimmäiseksi tutkimusasetelman, jossa kuvaan tutkielman tutkimuskysymykset, menetelmänä käytetyn kirjallisuuskatsauksen sekä käyn läpi aiemman kirjallisuuden etsimistä ja sen valintaan liittyviä seikkoja. Tämän jälkeen esittelen sosiaalisen uusintamisen teorian ja uusintavan työn käsitteen sekä sijoitan palkattoman lastenhoidon sosiaalisen uusintamisen kentälle. Neljännessä luvussa käsittelen sukupuolen merkitystä palkattomassa lastenhoidossa ja kuvaan lyhyesti palkattomaan lastenhoitoon

vaikuttavia sukupuolinormeja ja -rooleja. Viidennessä luvussa keskityn vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja esittelen aiemmasta kirjallisuudesta tekemiäni havaintoja. Viimeisessä luvussa kokoan ajatukseni aiheesta yhteen ja teen johtopäätöksiä toteuttamani kirjallisuuskatsauksen perusteella.

2 Tutkimusasetelma

2.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät

Tutkielmassani tarkastelen palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvan kaksoisstandardin ja sukupuolittuneisuuden suhdetta toisiinsa kirjallisuuskatsauksen avulla. Kuten edellä kuvattiin, kaksoisstandardi muodostuu palkattoman lastenhoidon vähäisestä arvostuksesta yhteiskunnassa ja samanaikaisesta välttämättömästä asemasta yhteiskunnan jatkuvuuden mahdollistajana. Sukupuolittuneisuus on palkattomalle lastenhoidolle sosiaalisen uusintamisen muotona ominainen piirre (esim. Fraser 2016; Pepin ym. 2018), joka kulkee rinnakkain kaksoisstandardin kanssa. Tarkastelemalla palkatonta lastenhoitoa sosiaalisen uusintamisen teorian kautta saan tutkielmaani mukaan taloudellisen ja poliittisen ulottuvuuden.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millainen suhde on palkattoman lastenhoidon välttämättömyydellä ja arvostuksella?
2. Miten palkattoman lastenhoidon kaksoisstandardin ja sukupuolittuneisuuden kuvataan vaikuttavan toisiinsa yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa?

Teen tutkielmani kirjallisuuskatsauksena eli muodostan aiemman tutkimuksen perusteelta tietoa, jolla vastaan omiin tutkimuskysymyksiini. Kirjallisuuskatsauksen muodoista hyödynnän kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston rajaus ei ole kovin tarkkaa eikä esimerkiksi aineiston metodia ole määritelty. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella saadaan kuitenkin monipuolinen ja hyvä kuva tutkittavasta ilmiöstä. (Salminen 2023, 7.) Tämä on tutkielmassani tärkeää, sillä palkattoman lastenhoidon, sen sukupuolittuneisuuden ja siihen kohdistuvan kaksoisstandardin tutkimiseen tarvitaan monipuolisesti aiempaa tutkimuskirjallisuutta ja aiemmasta kirjallisuudesta täytyy tehdä synteesiä ja yhdistelyä, jotta ilmiöstä voidaan muodostaa kattava ja yhtenäinen kuva.

2.2 Tiedonhaku

Etsin tutkielmani kirjallisuutta hyödyntämällä Finnaa, Google Scholaria, Volterria ja Scopusta. Tein kirjallisuuskatsauksen hyödyntämällä vertaisarvioituja tieteellisiä tutkimusartikkeleita ja käytin tukena myös muuta kirjallisuutta. Etsin aiempaa kirjallisuutta ensin sekä suomen- että englanninkielisillä hakusanoilla, mutta lopulta päädyin vain englanninkielisiin hakusanoihin. Suomenkielisinä hakusanoina toimivat ”lastenhoito”, ”sosiaalinen uusintaminen”, ”sukupuolittunut hoiva”, ”sukupuolittunut työ” ja ”uusintava työ”. Englanninkielisiksi hakusanoiksi muovautui ”care crisis”, ”childcare”, ”gendered labour”, ”reproductive labour”, ”social reproduction”, ”unpaid” ja ”unpaid care”. Näistä hakusanoista muodostui lopulta seuraavanlaiset toimivaksi osoittautuneet hakulausekkeet: ”’care crisis’ AND ’social reproduction’ AND unpaid’ ja ”’social reproduc*’ AND ’unpaid care*’ AND gender”. Ensimmäiset hakusanat valikoin aiemman tiedon perusteella aiheesta ja sen jälkeen lumipalloefektin tapaisesti valitsin sopivilta vaikuttavien tutkimuksien avainsanoja hakusanoiksi.

Kirjallisuuden ajallisena rajauksena käytin ajanjaksoa vuodesta 2010 tähän hetkeen. Tasa-arvokehitys on ollut tänä aikana hyvin vahvaa, mutta toisaalta kehitystä on myös vastustettu. Ajanjakson aikana esimerkiksi naisten työllisyys on ollut koko ajan suurta ja työllisyyttä on myös odotettu naisilta. Suomessa naisten ja erityisesti pienten lasten äitien työllisyyttä on pyritty myös kasvattamaan esimerkiksi perhevapaaudistuksen avulla (Ylöstalo 2022, 12). Yleinen arvodiskurssi kaiken kaikkiaan on ajanjakson aikana ollut melko yhtenäinen ja esimerkiksi yhteiskunnalliset ongelmat ovat pysyneet melko samoina. Toisaalta ajanjaksolla on ollut yhteiskunnallisia muutoksia, kuten hyvinvointivaltion muutokset ja Suomessa erityisesti edellä mainittu perhevapaaudistus (Ylöstalo 2022) sekä koko maailmaan vaikuttanut koronapandemia. Ajanjakson lisäksi rajasin kirjallisuutta maantieteellisen sijainnin perusteella. Tutkielmassani tarkastelen länsimaista tehtyä tutkimuskirjallisuutta, sillä länsimaisissa kulttuureissa tutkimaani aiheeseen kohdistuvat arvot ja normit ovat yhtenäisempiä samoin kuin normien kehitys.

3 Sosiaalinen uusintaminen

Tuottavan työn tai yleisemmin palkkatyön ulkopuolelle jäävää työtä on tarkasteltu yhteiskuntatieteellisellä tutkimuskentällä käyttämällä apuna sosiaalisen uusintamisen teoriaa (engl. social reproduction theory) ja uusintavan työn (engl. reproductive labour) käsitettä. Lastenhoito on hoivatyönä eräs sosiaalisen uusintamisen muoto (Nadasen 2021, 179). Useimmat sosiaalisen uusintamisen toimet, kuten ruuanlaitto ja siivoaminen, perustuvat työvoiman ylläpitoon (Best 2021, 896). Lastenhoidon avulla taas konkreettisesti tuotetaan uutta työvoimaa, mikä tekee siitä erityisen sosiaalisen uusintamisen ja uusintavan työn muodon (Nadasen 2021, 174).

Sosiaalisen uusintamisen teoria antaa palkattoman lastenhoidon tarkastelulle poliittisen ja taloudellisen näkökulman, sillä teorian avulla lastenhoitoa voidaan tarkastella suhteessa vallitsevaan kapitalistiseen järjestelmään. Tällä hetkellä vallitsevassa kapitalistisessa järjestelmässä pyrkimyksenä on jatkuva kasvu ja tehostaminen sekä erityisesti talouskasvu ja talouden tehostaminen. Uusintava työ on keskeisessä roolissa varmistamassa kapitalistista pääoman kerrytystä ja juuri talouskasvua, mutta silti kapitalistinen järjestelmä ei suostu huomioimaan uusintamisen merkitystä ja välttämättömyyttä (Craig ja Churchill 2021; Fraser 2016; Ylöstalo 2022).

Sosiaalisen uusintamisen teoria yhdistyy yhteiskuntatieteiden tutkimuskentällä kapitalistisen järjestelmän kritiikkiin, mikä on keskeistä myös marxismissa. Tarkastelen tutkielmassani uusintavan työn ja kapitalismin lisäksi kuitenkin myös erityisesti naisiin kohdistuvaa riistoa, joka tapahtuu työn kautta. Juuri naisiin kohdistuvaa riistoa ei riittävässä määrin huomioida perinteisessä marxismissa (ks. esim. Delphy 1984, 160–161), jonka vuoksi hyödynnän tutkielmassani marxilaisen feminismin ja feministisen teorian näkökulmasta tehtyä tutkimusta ja kirjallisuutta. Esimerkiksi edellä mainittu Christine Delphy sekä Silvia Federici, Susan Ferguson ja Nancy Fraser ovat keskeisiä alan tutkijoita, joiden kirjallisuutta ja tutkimusta voidaan tarkastella osana marxilaista feminismiä sekä feminististä teoriaa, ja siksi käytän heidän kirjallisuuttaan tutkielmassani.

3.1 Sosiaalisen uusintamisen teoria ja uusintava työ

Perinteisen käsityksen mukaan sosiaalisella uusintamisella tarkoitetaan kaikkea sellaista toimintaa ja työtä, jolla uusinnetaan kapitalismia ja kapitalistista yhteiskuntaa (esim. Bhattacharya 2017, 6). Kapitalistinen järjestelmä ei kuitenkaan tunnista sosiaalista uusintamista, ja sen käsitetään olevan järjestelmän ulkopuolella tapahtuvaa ja siksi merkityksetöntä toimintaa. Kapitalismi ei havaitse sosiaalisen uusintamisen tuottavan rahallista arvoa, mikä on keskeinen syy sille, miksi sosiaalista uusintamista ei käsitetä osana kapitalistista järjestelmää. (Bhattacharya 2017, 7; Ferguson 2020, 86; Fraser 2016, 101.) Kapitalistisen järjestelmän käsitys sosiaalisen uusintamisen erillisyydestä tekee uusintavasta työstä ja sen tekijöistä hyvin näkymättömiä kapitalistisessa yhteiskunnassa (Best 2021, 903). Vaikka kapitalismi ei tunnista sosiaalista uusintamista, on sosiaalinen uusintaminen välttämätöntä kapitalistisen järjestelmän ylläpidolle ja tuottavan työn mahdollistumiselle, mikä muodostaa tuottavan työn ja uusintamisen välille erityisen suhteen (Fraser 2016, 102–103). Tätä suhdetta voidaan tarkastella juuri sosiaalisen uusintamisen teorian avulla. (Bhattacharya 2017, 2.)

Sosiaalisen uusintamisen alaisia toimia on kutsuttu tutkimuksessa myös lyhyesti nimellä uusintava työ (esim. Ylöstalo 2022). Käytettäessä termiä uusintava työ korostuu mielestäni paremmin se, miten uusintava työ kuormittaa ja kuluttaa tekijäänsä. Perinteisesti työksi on käsitetty vain ne toimet, joista saadaan palkkaa ja jotka kapitalistinen järjestelmä tunnistaa työksi (Fraser 2016). Sosiaalinen uusintaminen ja sen alaiset toimet vastaavat kuitenkin kuormittavuudeltaan ja luonteeltaan usein tuottavan työn toimia ja siksi on tärkeää puhua myös uusintamisesta työnä. Sosiaalisen uusintamisen ymmärrys työnä yhdistyy Wages for Housework -liikkeeseen 1970-luvulta. Liikkeen pyrkimyksenä oli tuoda esiin kotityön ja toisaalta myös uusintamisen työnomaisuutta ja sen epäkohtaa palkattomana mutta yhteiskunnalle välttämättömänä toimenä. (esim. Best 2021, 896; Nadasen 2021, 174.) Käytän tässä tutkielmassa pääasiassa termiä uusintava työ, jotta palkattoman lastenhoidon työnomaisuus ja kuormittavuus ovat selkeästi esillä.

3.2 Uusintavan työn ominaispiirteet

Uusintavaan työhön liittyy paljon ominaisia piirteitä ja ongelmakohtia, jotka voidaan löytää uusintavan työn eri muodoista. Uusintava työ on usein palkatonta tai hyvin matalapalkkaista työtä, ja se käsitetään yleensä naisille kuuluvaksi tehtäväksi (Fraser 2016, 102). Uusintavaan työhön yhdistyy myös sosioekonominen asema ja rodullistaminen. Sosioekonomisen aseman merkitys näyttäytyy esimerkiksi sen kautta, miten korkeampiin sosioekonomisiin luokkiin kuuluvat pystyvät muita helpommin ulkoistamaan palkattoman uusintavan työn (Ylöstalo 2022, 10). Ulkoistamisen myötä palkaton uusintava työ muuntuu matalapalkkaiseksi työksi, jota useimmiten tekevät alempien sosioekonomisten luokkien naiset ja rodullistetut naiset, jotka lisäksi myös tekevät palkatonta uusintamista omissa kodeissaan (Fraser 2016, 112). Palkallinen uusintava työ painottuu matalapalkka-aloille, kuten sosiaali- ja terveystaloille sekä kasvatusalalle, joiden arvostus on yhteiskunnassa yleensä vähäistä.

Palkattomasti tehtävää uusintavaa työtä taas ei kapitalistisessa järjestelmässä ymmärretä ollenkaan työksi, koska siitä ei makseta palkkaa. Tämän seurauksena uusintavalla työllä ei kapitalistisessa järjestelmässä ymmärretä olevan rahallista arvoa. (Fraser 2016, 101.) Uusintaminen myös erotetaan kapitalistisesta tuotannosta erillisen fyysisen paikan avulla. Sosiaalista uusintamista on tarkoitus tehdä palkkatyöstä erillisessä paikassa eli kotona ja vasta palkkatyön ulkopuolella sekä palkkatyön mahdollistamissa rajoissa eli palkkatyön jälkeen (Bhattacharya 2017, 10). Uusintava työ erotetaan kapitalistisessa järjestelmässä palkkatyöstä omaksi osakseen, mikä tapahtuu palkkatyöstä erillisessä paikassa ja erillisessä ajankohdassa. Uusintavan työn painottuminen naisille ja sen ymmärtäminen kapitalistisesta järjestelmästä erilliseksi ja arvottomaksi tekemiseksi johtaa naiset eriarvoiseen asemaan yhteiskunnassa verrattuna tuottavaa, palkkatyötä tekeviin miehiin.

3.3 Palkaton lastenhoito

Kuten jo aiemmin on kuvattu, lastenhoito on uusintavan työn muoto, jossa konkreettisesti tuotetaan uutta työvoimaa kapitalistiselle yhteiskuntajärjestelmälle (Nadasen 2021, 174). Palkallinen ja palkaton lastenhoito eroavat jokseenkin toisistaan esimerkiksi siinä, mitkä eriarvoisuuden muodot niissä ovat keskiössä. Palkattomassa kotona tehtävässä lastenhoidossa keskiössä on sukupuolten tasa-arvoon liittyvät kysymykset, jotka tulevat esiin siinä,

miten hoivatyön tekeminen on kotona jaettu. Palkalliseen hoivatyöhön yhdistyy taas vahvemmin sosioekonominen asema ja rodullistaminen. (Nadasen 2021, 179.) Palkatonta hoivatyötä samoin kuin palkallista hoivatyötä tekevät useimmiten naiset. Palkallista hoivatyötä tekevät kuitenkin myös erityisesti matalaan sosioekonomiseen luokkaan kuuluvat sekä usein maahanmuuttajanaiset tai valtaväestöstä etniseltä taustaltaan eroavat naiset (esim. Farris 2019; Kangas 2022; Nadasen 2021).

Naisten työllisyyden kasvu on tuonut sosioekonomisen aseman kysymykset mukaan myös palkattomaan hoivaan. Naisten työllisyyden kasvaessa ja äitien osallistuessa entistä enemmän työelämään, on perheissä pyritty lastenhoito ja hoiva ulkoistamaan perheen ulkopuolelle. Näin palkaton äitien toteuttama hoiva muuttuu palkalliseksi hoivatyöksi. Fraserin (2016) mukaan kaikki perheet eivät pysty toteuttamaan hoivan ulkoistamista yhtä vaivattomasti, sillä asiaan vaikuttaa voimakkaasti sosioekonominen asema. Hoivan pysyvät ulkoistamaan ne, joilla on siihen varaa, mutta muut tekevät hoivatyön entiseen tapaan itse jatkuvasti lisääntyvän palkkatyön rinnalla. (Fraser 2016, 112.) Erityistä on myös se, kenelle hoiva ulkoistetaan. Kuten aiemmin kerrottiin, hoiva ulkoistetaan suurissa määrin alipalkattuna alemmille sosioekonomiselle luokille sekä maahanmuuttajanaisten ja rodullistettujen naisten tehtäväksi (Best 2021, 897; Farris 2019, 114; Fraser 2016, 112).

Palkallinen ja palkaton hoivatyö ovat myös luonteeltaan erilaisia ja niiden tekemisen perusteet eroavat keskeisesti toisistaan. Tämä ero on tärkeää ottaa huomioon puhuttaessa lastenhoidosta ja hoivatyöstä. Vanhempien toteuttama palkaton lastenhoito ja hoivatyö perustuvat perheestä välittämiseen ja toisaalta myös omiin valintoihin ja päätökseen perustaa perhe. Palkallisesti tehtävä lastenhoito, esimerkiksi lastenhoitajana tai opettajana, ei taas välttämättä perustu ollenkaan välittämiseen, vaan motiivina ovat muun palkallisen työn tapaan työstä saatava palkka sekä itsensä ja oman perheensä elatus. (Nadasen 2021, 182.)

4 Sukupuolen merkitys palkattomassa lastenhoidossa

4.1 Palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuus

Sosiaalisen uusintamisen ja uusintavan työn muotona lastenhoitoon yhdistyy samat ongelmakohdat kuin uusintavaan työhön, ja niistä erityiseen tarkasteluun on tässä tutkielmassa valittu sukupuolittuneisuus lastenhoidossa. Sosiaalinen uusintaminen on käsitetty ja käsitetään yhä yhteiskuntamme normistossa usein naisten tehtäväksi (Fraser 2016, 102). Myös lastenhoito ja -hoiva on usein ymmärretty naisille kuuluvaksi tehtäväksi, olipa työ palkallista lastenhoitajan tekemää työtä tai kotona tehtävää palkatonta, arkipäiväistä ja pakollista lastenhoitoa (Pepin ym. 2018). Ferguson (2020, 86) toteaa kirjassaan, ettei ongelma sinänsä ole sukupuolittuneessa työssä, vaan ongelmana on sukupuolittunut työ kapitalistisessa järjestelmässä. Esimerkiksi lastenhoidon kohdalla ongelma muodostuu siitä, että naisten toteuttamaa lastenhoitoa ei ymmärretä tuottavana kapitalistisena työnä, jolloin lastenhoidosta muovautuu näkymättömyydessään kapitalistisen sorron muoto.

Lastenhoidon sukupuolittuneisuus ilmenee konkreettisesti esimerkiksi siinä, että naiset vähentävät palkkatyötä lastenhoidon vuoksi huomattavasti useammin kuin miehet (Bianchi ym. 2012, 60). Tutkimusten mukaan myös lapsensaannin myötä äitien kotityön ja hoivatyön määrä kasvavat samalla kun isien vähenee, vaikka ennen lapsensaantia työt olisivat jakautuneet suhteessa tasaisesti (Pepin ym. 2018, 110). Bianchin ym. (2012) mukaan lapsettomien heteropuolisoiden ajankäyttö onkin samanlaista, mutta heterovanhempien ajankäyttö eroaa toisistaan. Erityistä onkin, että heteroseksuaaliset avioliitot ovat yhteydessä äitien vähäisempään vapaa-aikaan ja suurempaan kotityönteon ja siihen sisältyvän lastenhoidon määrään (Pepin ym. 2018).

Lastensaannin mukana tuomaa muutosta vanhempien ajankäytössä voivat selittää sukupuoliroolit ja erityisesti yhteiskunnan käsitykset hyvästä äidistä. Pepinin ym. (2018) artikkelissa käsitellään avioliittoa ja sukupuolen esittämistä (engl. doing gender). Sukupuolen esittämisellä tai tekemisellä tarkoitetaan perinteisten sukupuoliroolien toteuttamista arjessa tiettyjen tapojen ja toimien avulla (Kamp Dush, Yavorsku ja Schoppe-Sullivan 2018, 717). Sukupuolen esittäminen käsitetään yhdeksi syyksi siihen, miksi erityisesti avioliitossa olevan naisen ajankäyttö eroaa muiden siviilisäätyjen naisten ajankäytöstä

(Pepin ym. 2018, 125). Hyvän vaimon ja hyvän äidin stereotyyppiat ja roolit eroavat toisistaan, mutta siitä huolimatta sukupuolen esittämisen voidaan olettaa olevan myös syynä siihen, miksi äitiyden myötä naisten osuus kotityössä kasvaa. Äitiyden myötä kotityöhön tulee välttämättä mukaan hoivalliset tehtävät lastenhoidon muodossa. Kun lastenhoito ja hoivatyö käsitetään perinteisenä naiselle kuuluvina tehtävinä, liittyvät nämä osaksi sukupuolen esittämistä, jolloin luontevasti ja jopa huomaamatta naisen osuus kotityössä kasvaa. (Pepin ym. 2018, 125.)

4.2 Sukupuolinormit

Palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuutta tarkastellessa on tärkeää huomioida myös yhteiskunnassa yleisesti vallitsevat sukupuoliroolit ja -normit. Kuten johdannossa kuvattiin, on perinteisesti ”naisten työnä” ymmärretty kotityöt ja lastenhoito, kun taas ”miesten työnä” on käsitetty kodin ulkopuolella tapahtuva palkkatyö ja perheen elatus. Sosiaalinen uusintaminen on siis yhdistetty naisiin ja heidän tehtäviinsä ja miesten tehtäviin on taas yhdistetty tuottava, talouteen liittyvä palkkatyö. (Craig 2020; Fraser 2016, 102.) Tämän roolijaon on historiassa ajateltu hyödyttävän puolisoita, kun heidän työtehtäviensä ovat toimineet toisiaan täydentävinä, jolloin ajankäytön pitäisi olla optimaalisinta (Fraser 2016, 106; Pepin ym. 2018, 108). Pepin ym. (2018) toteavat kuitenkin tutkimuksessaan väitteen roolijaon vaikutuksesta ajankäytön optimaalisuuteen vääräksi ja huomauttavat, että parisuhde ei välttämättä lisää äitien käytettävissä olevaa aikaa vaan jopa vähentää sitä, mihin syynä voi olla edellä esitelty sukupuolen esitys.

Perinteinen käsitys naisen ja miehen rooleista perheessä on kuitenkin säilynyt pitkään ja sitkeästi. Viime vuosikymmeninä naisten osallisuus palkkatyöhön on kasvanut, mutta roolijako uusintavan työn suhteen on silti pysynyt lähes samana. Naiset tekevät yhä huomattavasti enemmän kotityötä kuin miehet huolimatta siitä, ovatko naiset palkkatyössä vai eivät (Bianchi ym. 2012). Huomattavaa kuitenkin on, että pariskunnan osapuolien ei tarvitse edes itse uskoa sukupuolien rooliodotuksiin toteuttaakseen itse rooleja (Thébaud 2010, ks. Kamp Dush ym. 2018, 717). Sukupuoliroolien toteuttamisessa ympäristö ja sosiaaliset suhteet ovatkin keskeisessä asemassa, sillä roolit ovat opittuja. Tämän lisäksi sukupuolirooleihin vaikuttavat yhteiskunnan rakenteet. Esimerkiksi Suomessa naiset käyttävät perhevapaat lähes kokonaan ja miehet vain pienen osan (Kela 2023, 8). Tätä voivat selittää perheiden omat valinnat, mutta myös perhevapaiden painottuminen äideille

yhteiskunnan toimien ja rakenteiden puolesta. Suomessa tätä epäkohtaa pyrittiin ratkomaan perhevapaa uudistuksella, jonka myötä yhteiskunnan rakenteet kannustavat vanhempia jakamaan perhevapaat mahdollisimman tasaisesti mutta jättäen kuitenkin perheille valinnan varaa jaon suhteen. (Ylöstalo 2022.)

Sukupuolinormeihin ja -rooleihin liittyy myös luokka-asema. Esimerkiksi pariskuntien työnjaossa on huomattavissa se, että korkeammissa sosioekonomisissa luokissa useammin kumpikin vanhemmista ottaa osaa sekä palkkatyöhön että lastenhoitoon (Kamp Dush ym. 2018, 717). Korkeasti koulutetut äidit, joilla on kiinnostava työ, palaavat myös perhevapailta työelämään nopeimmin ja suurimmalla todennäköisyydellä. Alemman koulutus- ja palkkatason naisilla paluu kestää kauemmin, ja he tukeutuvat useammin esimerkiksi kotihoidon tukeen. (Ylöstalo 2022.) Jotta korkeasti koulutettujen naisten olisi mahdollista palata töihin, vaatii se heidän puolisoiltaan osallisuutta lastenhoitoon. Toisaalta korkeasti koulutetuilla naisilla on muita ryhmiä paremmat mahdollisuudet ulkoistaa hoiva ja näin päästä itse palkkatöihin. Varmasti tämä usein muodostuu ratkaisuksi, sillä naisten palkkatyön lisääntyessä miesten kotityön määrä harvoin lisääntyy (Bittman, England, Sayer, Folbre ja Matheson 2003, ks. Kamp Dush ym. 2018, 717).

5 Palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvat ristiriidat

Aiemppaa tutkimusta tarkastellessa voi huomata, että palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuus, vähäinen arvostus ja välttämättömyys yhteiskunnalle ovat kaikki kietoutuneet vahvasti yhteen. Tämän vuoksi tutkimuskysymyksien tarkastelu erillisinä ei olisi tarkoituksenmukaista vaan käsittelen sukupuolittuneisuutta, arvostusta ja välttämättömyyttä yhtenäisenä, toisiinsa vaikuttavana kokonaisuutena. Palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuuden ja välttämättömyyden suhde ilmenee esimerkiksi siinä, miten hyvinvointivaltion muutoksissa nojataan naisten palkallisen ja palkattoman työn varaan ja naisten odotetaan uusintavalla työllä täydentävän hyvinvointivaltion aukkoja (Ylöstalo 2022, 16). Palkattoman lastenhoidon vähäisen arvostuksen ja samanaikaisen välttämättömyyden suhde taas tuli hyvin esiin koronapandemian myötä, kun karanteenien vuoksi palkkatyö ja hoivatyö jouduttiin toteuttamaan samanaikaisesti kotona (ks. Craig ja Churchill 2021; Scheele ym. 2023).

Erityisen vahva suhde on muovautunut palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuuden ja vähäisen arvostuksen välille. Palkattoman lastenhoidon arvostuksen vähäisyyteen liittyy vahvasti yhteiskunnan näkemys hoivatyön kuulumisesta naisille. Hoivatyö on käsitetty ja käsitetään yhä naisille kuuluvaksi tehtäväksi, jota naiset tekevät sen vuoksi, että he rakastavat hoivatyötä (Nadasen 2021). Kun palkattomaan lastenhoitoon yhdistetään näkemys sen kutsumuksellisuudesta ja välittämisestä, erkaantuu palkattomasta lastenhoidosta rahallisen korvauksen tarve ja palkkioksi muodostuu Fraserin (2016, 102) mukaan rakkauden tunteet ja hyveellisyys. Tärkeää olisikin huomioida se, että vaikka naiset tekevät palkatonta lastenhoitoa ja muuta uusintavaa työtä rakkauden ja välittämisen vuoksi, ei se vähennä työn riistoa naisia kohtaan eikä se vähennä tehdyn työn korvauksen tarvetta (Nadasen 2021, 174).

Olen jaotellut aiemmasta kirjallisuudesta löytämäni havainnot kolmeen alalukuun. Ensimmäiseksi käsittelen palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvaa vähäistä arvostusta ja työn riistoa. Vähäinen arvostus ja työn riisto kietoutuvat vahvasti yhteen työn sukupuolittuneisuuden kanssa, sillä palkattoman lastenhoidon painottuessa naisille heijastuu vähäinen arvostus ja riisto vahvasti naisiin ja naisten työhön. Toisessa alaluvussa käsittelen työn välttämättömyyttä mutta edelleen myös naisten työn riistoa. Palkattoman lastenhoidon kautta tapahtuva naisten työn riisto onkin keskeinen löytö aiemmasta kirjallisuudesta

ja se kuvastaa hyvin myös palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuuden ongelmallisuutta. Kolmannessa alaluvussa keskityn yhteiskunnallisten muutoksien merkitykseen palkattoman lastenhoidon ongelmakohtien ratkaisussa. Tämä teema korostuu aiemmassa tutkimuksessa useaan otteeseen ja siksi koen tärkeäksi nostaa sen tutkielmassani esille.

5.1 Palkattoman lastenhoidon vähäinen arvostus

Puhuttaessa lastenhoitoon ja hoivaan liittyvästä arvostuksesta on tärkeää huomioida käytetyt sanat ja termit. Erityisesti hoiva-sana (engl. care) yhdistyy tunteisiin ja välittämiseen, minkä avulla hoivatyötä tekevien riistäminen on helpompaa (Nadasen 2021). Kun käytetyillä termeillä vedotaan tunteisiin ja käytetään esimerkiksi rakkauden tekojen -retoriikkaa (Mäkinen 2021), luodaan tilanne, jossa asetetaan vastakkain palkatonta lastenhoitoa toteuttavien rakkaus ja välittäminen perhettään kohtaan ja halu saada tunnustusta, arvostusta ja korvausta tehdystä työstä. Rakkauden tekojen -retoriikalla nämä asiat asetetaan vastakkain, vaikka niiden ei tulisi sulkea toisiaan pois. Palkatonta lastenhoitoa tekevä voi sekä rakastaa ja välittää perheestään että samalla saada arvostusta ja rahallista korvausta tekemästään uusintavasta työstä, josta kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä hyötyy (Nadasen 2021, 174).

Fraser (2016) kuvaa artikkelissaan sitä, kuinka uusintavan työn palkattomuus ja tuottavan työn palkallisuus aiheuttavat eriarvoisen aseman näitä töitä tekevien välille. Rahan ollessa keskeinen vallanväline, muovautuu palkatonta uusintavaa työtä tekevien ja palkallista tuottavaa työtä tekevien välille välttämätön valtasuhde, jossa työn sukupuolittuneisuuden takia naiset jäävät alisteiseen asemaan. (Fraser 2016, 102.) Merkityksellistä on myös se, että ”naisten töiksi” käsitetyt tehtävät, kuten juuri lastenhoito, käsitetään yhteiskunnassa vain vähän taitoa, osaamista ja koulutusta vaativiksi tehtäviksi, joita kuka tahansa osaa tehdä. Näkemyksen keskeisenä selittävänä tekijänä on näiden tehtävien painottuminen naisille. (Scheele ym. 2023, 15.) ”Naisten töihin” eli tehtäviin, jotka ymmärretään naisille kuuluviksi, yhdistyykin yhteiskunnassamme säännönmukaisesti vähäinen arvostus ja palkattomuus tai korkeintaan matalapalkkaisuus. Samalla taas ”miesten töihin” yhdistyy korkea arvostus ja usein korkeapalkkaisuus. (ks. esim. Fraser 2016; Kamp Dush ym. 2018.)

Puhe ”naisten töistä” ja ”miesten töistä” yhdistyy yhteiskunnan sukupuolinormeihin, jossa uusintava työ käsitetään naisille kuuluvana ja tuottava palkkatyö miehille kuuluvana

tehtävänä (Craig 2020). Uusintavaan työhön yhdistyy kapitalistinen näkemys sen arvottomuudesta (esim. Ylöstalo 2022), joka taas yhdistyy myös naisiin uusintavan työn tekijöinä. Uusintavaa työtä ja näin myös palkatonta lastenhoitoa kohdellaan kuin naisten tuottamana ilmaisena lahjana, joka on ilmaisuudessaan ehtymätöntä ja rajatonta (Fraser 2016, 101; Ylöstalo 2022). Esimerkiksi juuri lastenhoito on kuitenkin tekijälleen kuormittavaa ja naisten palkkatyön määrän lisääntyessä mahdollisuudet toteuttaa palkatonta hoivatyötä kotona ehtyvät. Naisten palkkatyön lisääntyminen onkin aiheuttanut palkattoman hoivatyön ympärille kriisin (Scheele ym. 2023), mutta siitä huolimatta naisten palkkatyön lisääntyessä vaihtoehdoksi useammin perheissä valikoituu hoivan ulkoistaminen perheen ulkopuolelle kuin miehen vastuunotto hoivasta (Bittman ym. 2003, ks. Kamp Dush ym. 2018, 717).

Naisten palkkatyön kasvusta huolimatta on yhä yleistä, että naiset järjestävät työelämän lastenhoidon ympärille (Bianchi ym. 2012; Craig 2020; Craig ja Churchill 2021; Kamp Dush ym. 2018). Naiset ottavat esimerkiksi useammin vapaata töistä lastenhoidon vuoksi (Kamp Dush ym. 2018) ja he myös vähentävät palkkatyön määrää lastenhoidon vuoksi mutta miehet eivät (Bianchi ym. 2012). Esimerkiksi Australiassa äidit myös usein valitsevat itse itsensä työllistämisen, jotta he voivat mahdollisimman sujuvasti järjestää lastenhoidon (Craig ja Churchill 2021). Lastenhoito voikin toimia esteenä naisten palkkatyölle ja työuran kehitykselle (Bianchi ym. 2012), ja esimerkiksi Suomessa pitkiä hoitovapaita ja kotihoidontukea on pidetty naisten köyhyysansana (Ylöstalo 2022).

Lastenhoidosta naisille aiheutuvalle eriarvoisuudelle ratkaisuksi on esitetty naisten osallistumista palkkatyöhön. Palkkatyön on kuvattu irtaannuttavan naiset työhön liittyvästä riistävästä asetelmasta ja olevan keino vapautumiseen (esim. Fraser 2016, 107–108). Kuitenkin kuten on jo aiemmin kuvattu, naisten palkkatyön lisääntyessä uusintavan työn määrä on pysynyt samana (Bianchi ym. 2012), eikä palkkatyöhön osallisuus ole vaikuttanut naisten asemaan kovinkaan positiivisesti, ainakaan jos tarkastellaan työmäärää. Tämä onkin hyvä esimerkki emansipaatioretoriikan, eli vapautumispuheen, hyväksikäytöstä tavoiteltaessa naisten työllisyyden kasvua ja naisten työn tehostamista. Emansipaatioretoriikkaa hyödynnettäessä naisten uusintava ja tuottava työ yhdistetään vapautumiseen riistävästä asetelmasta (Ylöstalo 2022), jolloin työn määrän kasvu saadaan kuulostamaan naisten näkökulmasta kannattavalta vaihtoehdolta. Emansipaatioretoriikkaa hyödyntämällä vastuu alisteisesta asemasta asetetaan naisten omaksi syyksi, sillä retoriikan

avulla annetaan ymmärtää, että ainut este tasa-arvolle olisi naisten osallistumattomuus palkkatyöhön.

5.2 Palkattoman lastenhoidon välttämättömyys

Kuten jo aiemmin on tullut ilmi, ovat sosiaalinen uusintaminen ja sen alainen palkaton lastenhoito kapitalistisen järjestelmän mahdollistava koneisto, jolle kuitenkin itse järjestelmä ei anna arvoa tai huomioi sitä. Työn sukupuolittuneisuuden takia myös naisten työ asettuu keskeiseen rooliin mahdollistamaan yhteiskunnan toimintaa. (Fraser 2016; Scheele ym. 2023; Ylöstalo 2022.) Ylöstalon (2022, 16) mukaan naisten palkallinen ja palkaton työ onkin asetettu kapitalistisen kasvun keskiöön ja kuten aiemmin kerrottiin, on naisten vastuulle asetettu hyvinvointivaltion muutoksesta seuraavien järjestelmään muodostuvien aukkojen täydentäminen hoivatyöllä eli useimmiten palkattomalla lastenhoidolla. Pääosin naisten toteuttama palkaton lastenhoito ja kaikki sosiaalinen uusintaminen toimivatkin niin kapitalistisen järjestelmän kuin hyvinvointivaltionkin taustaehtoina, joita ilman ei kauaa selvittäisi (Fraser 2016; Ylöstalo 2022).

Lastenhoidon välttämättömyys yhteiskunnalle vaikuttaa selkeältä, sillä lastenhoidon avulla konkreettisesti tuotetaan uutta työvoimaa yhteiskunnalle (Nadasen 2021) ja näin mahdollistetaan järjestelmän jatkuvuus ja uusiutuminen. Ylöstalon (2022) mukaan perhe ja erityisesti lapset käsitetäänkin esimerkiksi politiikassa tärkeänä ja tuottavana sijoituksena, jota tulee arvostaa ja johon kannattaa panostaa. Samalla kuitenkin lapsia hoitavia naisia ei arvosteta ja heidät koetaan palkkatyön ulkopuolella toimiviksi tuottamattomiksi kansalaisiksi (Ylöstalo 2022). Tämä ristiriita lapsien arvostuksen ja naisten työn vähäisen arvostuksen välillä kiteyttää hyvin palkattomaan lastenhoitoon ja hoivaan kohdistuvan ongelman: hoivasta saatavaa tuotetta eli tulevia työntekijöitä, jotka suoraan hyödyttävät kapitalismia, arvostetaan, mutta tuotteen mahdollistavia naisia ja äitejä, jotka välillisesti hyödyttävät kapitalismia, ei arvosteta.

Ristiriita lapsien arvostuksen ja äitien vähäisen arvostuksen välillä liittyy myös vahvasti ajatukseen naisten uusintavasta työstä kuin ilmaisena lahjana. Kun naisten toteuttama uusintava työ ja tässä tapauksessa palkaton lastenhoito käsitetään kuin ilmaisena lahjana (Ylöstalo 2022), on järjestelmän helppoa perustella työn palkattomuus, joka on keskeisin osoitus myös työn vähäisestä arvostuksesta. Asioista, joita arvostetaan, ollaan yleensä

myös valmiita maksamaan. Huomioon on otettava myös rakkauden tekojen -retoriikka sekä uskomus naisten hoivavietistä (Pepin ym. 2018) Yhdistämällä edellä kuvatut asiat muodostuu tilanne, jossa palkattoman hoivan ja lastenhoidon jättäminen naiselle koetaan kuin hyvänä tekona: tekemällä hoivatyötä nainen pääsee antamaan yhteiskunnalle lahjan, toteuttamaan omaa naiseuttaan ja luontaista olemustaan eli hoivaviettiä sekä tekemään rakkauden tekoja. Asetelma on hyvin ongelmallinen ja on jälleen yksi kuvaus siitä, miten yhteiskunnassa naiset ja naisten työ ovat sorron kohteina.

5.3 Yhteiskunnallisten muutoksien tuomat mahdollisuudet

Aiemmassa tutkimuksessa korostetaan yhteiskunnallisten muutoksien merkitystä palkattoman lastenhoidon ongelmakohtien ratkaisussa ja toisaalta ongelmien syventäjänä. Esimerkiksi Fraser (2016) kuvaa sitä, kuinka kapitalismin muutoksien myötä on ensin menty parempaan suuntaan, kun hyvinvointivaltion kehittyessä hoiva on siirretty naisten vastuulta valtion vastuulle. Uusien muutoksien myötä taas hoivaa on kuitenkin yksityistetty ja siirretty takaisin kotien eli lopulta naisten vastuulle (Fraser 2016, 112; Ylöstalo 2022) ja näin menty taas kehityksessä taaksepäin. Uusimpana muutoksena on ollut vuodesta 2020 alkaen koronapandemia, jonka myötä palkattoman hoivatyön merkitys ja välttämättömyys on tullut aiempaa selkeämmin esiin. Koronapandemia avasi myös mahdollisuuksien hoivan sukupuolittuneiden jakojen ja perhe-elämän muutoksiin (Craig 2020), mutta lopulta hoiva painottui vahvasti yhä naisten vastuulle (Scheele ym. 2023).

Scheelen ym. (2023, 12) mukaan lastenhoidon järjestelyistä tuli pandemian myötä poliittinen kysymys, sillä perheet ja erityisesti naiset eivät enää pystyneetkään itse järjestämään tarvittavaa hoivaa lapsille entiseen tapaan. Pandemian myötä sekä palkattomasti että palkallisesti tehty hoiva jouduttiin järjestämään uudelleen. Uudelleenjärjestelyä hankaloitti palkallisen hoivan vähentyminen tai loppuminen kokonaan sekä perheiden turvaverkkojen heikentyminen tartuntariskin vuoksi. (Scheele ym. 2023.) Esimerkiksi Australiassa lastenhoitoon kohdistuvaa kriisiä pyrittiin pandemian alussa ratkaisemaan muuttamalla päivähoito ilmaiseksi. Tavoitteena oli mahdollistaa lastenhoito niille perheille, jotka eivät pystyneet tekemään etätöitä ja järjestämään lastenhoitoa itse kotona. (Craig ja Churchill 2021, 67.) Palkattomasti mutta myös palkallisesti järjestettävän hoivan kriisiytyminen pandemian myötä oli osoitus siitä, kuinka keskeisessä asemassa hoiva on mahdollistamassa yhteiskunnan toimintaa.

Pandemian alkaessa nähtiin paljon mahdollisuuksia, joita pandemia voisi tuoda mukanaan (Craig 2020). Pandemian ja karanteenien myötä palkkatyötä ja hoivaa jouduttiin tekemään samanaikaisesti kotona, jolloin näiden fyysiset rajat hämärtyivät (Craig ja Churchill 2021). Kuten aiemmin kuvattiin, uusintava työ ja palkkatyö sijoitetaan usein fyysisesti eri paikkoihin, jolloin niiden erillisyys toisistaan korostuu (Bhattacharya 2017, 10). Koronapandemian myötä tämä fyysinen erillisyys poistui, mikä jo itsessään saattoi auttaa uusintavan työn näkyvyyttä. Pariskuntien molempien osapuolien siirtyessä työskentelemään kotiin ja palkkatyön ja hoivatyön fyysisten rajojen hämärtyessä avautui mahdollisuus uusintavan työn ja erityisesti naisten työn tunnistamiselle ja arvostamiselle. Pandemian ajateltiin avaavan mahdollisuuden juuri naisten työn huomaamiselle ja esimerkiksi työnjaon tasaamiselle (Craig 2020).

Pandemian aikana sukupuolten erot hoivatyön määrässä tasaantuivatkin, koska miehet kasvattivat omaa osuuttaan juuri palkattomassa lastenhoidossa enemmän kuin naiset. Samaa ei kuitenkaan ollut huomattavissa muussa kotityön määrässä eivätkä lastenhoidonkaan kohdalla erot tasaantuneet täysin. (Craig ja Churchill 2021.) Kamp Dush ym. (2018) kuvaavat, kuinka lastenhoitoa tekee yleensä joko vain äiti tai äiti ja isä yhdessä samanaikaisesti, mutta isät harvoin yksin. Pandemian aikana tämän normin täytyi kuitenkin muuttua ja isien viettää enemmän aikaa lasten kanssa yksin, sillä muuten lastenhoitoon käytetyn ajan olisi pitänyt samassa määrin kasvaa molemmilla vanhemmilla. Vaikka uusintavaan työhön liittyvät sukupuolittuneet asetelmat eivät täysin purkautuneet pandemian aikana, on pandemia kuitenkin hyvä osoitus siitä, että yhteiskunnalliset muutokset ovat keskeisiä uusintavan työn ja selvästi erityisesti palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuuden purkamisessa.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkielmassa olen aiemman kirjallisuuden perusteella tarkastellut palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvaa sukupuolittuneisuutta sekä kaksoisstandardia, joka muodostuu palkattoman lastenhoidon vähäisestä arvostuksesta (esim. Scheele ym. 2023) ja yhteiskunnallisesta välttämättömyydestä (esim. Fraser 2016). Tutkielmassani käsitän palkallisen lastenhoidon yhdeksi sosiaalisen uusintamisen ja uusintavan työn muodoksi. Uusintavan työn muotona palkaton lastenhoito saa poliittisen ja taloudellisen ulottuvuuden ja sitä voidaan tarkastella osana yhteiskunnassa vallitsevaa kapitalistista järjestelmää.

Aiempaa kirjallisuutta tarkastellessa voidaan huomata, että palkattoman lastenhoidon sukupuolittuneisuus, vähäinen arvostus ja välttämättömyys ovat vahvasti yhteyksissä toisiinsa. Kirjallisuuskatsauksen perusteella keskeistä onkin erityisesti palkattoman lastenhoidon painottuminen naisille sekä hallitseva kapitalistinen järjestelmä. Palkattoman lastenhoidon painottuminen naisille voi osittain johtaa työn vähäiseen arvostukseen, sillä naisten tekemiä töitä ei lähtökohtaisesti yhteiskunnassa arvosteta yhtä paljon kuin miesten tekemiä töitä (Fraser 2016; Kamp Dush ym. 2018). Samalla pääosin naisten toteuttama uusintava työ on silti keskeisessä asemassa kapitalistisen järjestelmän mahdollistajana (Fraser 2016; Scheele ym. 2023; Ylöstalo 2022). Vallitseva kapitalistinen järjestelmä on vastuussa osaltaan palkattoman lastenhoidon vähäistä arvostusta, koska järjestelmä ei suostu huomioimaan sosiaalista uusintamista ja sen merkitystä (Scheele ym. 2023).

Käsiteltäessä palkattoman lastenhoidon välttämättömyyden ja vähäisen arvostuksen riskiä on keskeistä huomata, tarkastellaanko asiaa yksilön vai yhteiskunnan näkökulmasta. Palkaton lastenhoito on yhteiskunnalle välttämättömyys (esim. Ylöstalo 2022), mutta uskoisin, että harvoin lapsien hankinnan yhteydessä tai palkatonta lastenhoitoa toteuttaessa pohditaan toiminnan hyötyä yhteiskunnalle. Palkaton lastenhoito ja uusintava työ kokonaisuudessaan on onnistuttu niin tehokkaasti erottamaan kapitalistisesta tuotannosta, että yksilön on vaikeaa huomata oman palkattoman työnsä merkitys järjestelmälle. Talouskasvua ja voittoa tavoittelevalle järjestelmälle tämä on myös tavoiteltava tilanne, sillä mikäli yksilöt eivät tunnista oman työnsä merkitystä, eivät he myöskään huomaa vaatia siitä tarkoituksenmukaista korvausta. Huomionarvoista onkin se, onko yhteiskunnassa elävien yksilöiden ja esimerkiksi palkatonta lastenhoitoa toteuttavien naisten vastuulla taistella omista oikeuksistaan ja tekemästään työstä saatavasta korvauksesta, vai

olisiko tavoiteltavampaa rakentaa sellainen järjestelmä, joka lähtökohtaisesti arvostaa yhdenmukaisesti kaikkia töitä sekä kaikkia työntekijöitä.

Keskeistä on myös huomata se, että palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvat epäkohdat ovat vallinneet jo pitkään ja ne ovat säilyneet yhteiskunnan muutoksista huolimatta muovautuen uusiin yhteiskuntajärjestyksiin sopiviksi (ks. esim. Fraser 2016). Tulevan tutkimuksen näkökulmasta olisikin oleellista pohtia ja selvittää, miten palkattomaan lastenhoitoon kohdistuvat epäkohdat todella voitaisiin purkaa ja esimerkiksi sukupuolien eroja palkattomassa hoivassa tasoittaa. Yhteiskunta on jatkuvassa muutoksessa ja esimerkiksi koronapandemian yhteydessä nähtiin mahdollisuuksia purkaa sukupuolittuneita asettelmia (Craig 2020). Tässä ei kuitenkaan onnistuttu ja kuten tutkielmastanikin voi huomata, ei kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä tule luultavasti auttamaan uusintavaan työhön kohdistuvien epäkohtien purkamisessa. Seuraava keskeinen ja tarpeellinen yhteiskunnallinen muutos voisikin olla siirtymä kapitalistisesta yhteiskuntajärjestyksestä johonkin muuhun ja parempaan.

Lähteet

- Bakker, Isabella (2007) Social reproduction and the constitution of a gendered political economy. *New Political Economy* 12 (4), 541–556.
- Best, Beverley (2021) Wages for housework redux: social reproduction and the utopian dialectic of the value-form. *Theory and Event* 24 (4), 896–21.
- Bhattacharya, Tithi (toim.) (2017) *Social reproduction theory: Remapping class, centering oppression*. Lontoo: Pluto Press.
- Bianchi, Suzanne M. & Sayer, Liana C. & Milkie, Melissa A. & Robinson, John P. (2012) Housework: Who Did, Does or Will Do It, and How Much Does It Matter? *Social Forces*, 91(1), 55–63.
- Bittman, Michael & England, Paula & Sayer, Liana & Folbre, Nancy & Matheson, George (2003) When does gender trump money? Bargaining and time in household work. *American Journal of Sociology*, 109(1), 186–214.
- Craig, Lyn (2020) Coronavirus, domestic labour and care: Gendered roles locked down. *Journal of Sociology*, 56 (4), 684–692.
- Craig, Lyn & Churchill, Brendan (2021) Dual-earner parent couples' work and care during COVID-19. *Gender Work Organ*, 2021 (28), 66–79.
- Delphy, Christine (1984) *Close to Home: A materialist analysis of women's oppression*. Lontoo: Hutchinson.
- Farris, Sara (2019) Social reproduction and racialized surplus populations.
- Federici, Silvia (2012) *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle*. Oakland, CA: PM Press.
- Ferguson, Susan (2020) *Women and Work: Feminism, Labour and Social Reproduction*. Lontoo: Pluto Press.
- Fraser, Nancy (2016) Contradictions of capital and care. *New Left Review* 100 (July/Aug), 99–117.
- Kamp Dush, Claire M. & Yavorsku, Jill E. & Schoppe-Sullivan, Sarah J. (2018) What Are Men Doing while Women Perform Extra Unpaid Labor? Leisure and Specialization at the Transitions to Parenthood. *Sex Roles*, 78 (11–12), 715–730.
- Kangas, Anni (2022) Jälkineuvostoliittolaista julmaa optimismia: keskiaasialaisen siirtotyövoiman uusintamisesta. *Poliittinen talous*, 10 (1), 109–139.
- Kela (2023) *Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2022*. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Kela. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023052447578>.

- Mäkinen, Katariina (2021) Nappikauppaa ja harrastushommia: digitaalinen kotiäiti ja näkymätön työ. *Kulttuurintutkimus*, 38 (2), 68–81.
- Nadasen, Premilla (2021) Rethinking Care Work: (Dis)Affection and the Politics of Caring. *Feminist Formations*, 33 (1), 165–188.
- Pepin, Joanna R. & Sayer, Liana C. & Casper, Lynne M. (2018) Marital Status and Mothers' Time Use: Childcare, Housework, Leisure, and Sleep. *Demography*, 55 (1), 107–133.
- Salminen, Ari (2023) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja joihinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisut. Vaasan yliopisto.
- Scheele, Alexandra & Schiffbänker, Helene & Walker, David & Wienkamp, Greta (2023) Double Fragility: The Care Crisis in the Time of the Pandemic. *Gender a Výzkum*, 24 (1), 11–35.
- Thébaud, Sarah (2010) Masculinity, bargaining, and breadwinning: Understanding men's housework in the cultural context of paid work. *Gender & Society*, 24 (3), 330–354.
- Ylöstalo, Hanna (2022) Feminism at the crossroads of neoliberalism and neoconservatism: Restructuring women's labor in the context of family leave reform in Finland. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*.